

**TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNE
YÖNELİK DİL İŞLEVLERİ**
**LANGUAGE FUNCTIONS ON TEACHING TURKISH AS A
FOREIGN LANGUAGE**

*Kemalettin DENİZ**
*Yunus Emre ÇEKİCİ***

Özet

Dil işlevleri, insanın dili kullanma amacı ve dil kullanımıyla ortaya çıkan eylem şeklinde tanımlanabilir. Öğrencileri hedef dilde iletişim kurmaya hazırlamayı amaç edinen yabancı dil öğretimi, 1970’lerden günümüze dil işlevlerini merkeze almaktadır. Özellikle İngilizcenin yabancı dil olarak öğretimi kapsamında geliştirilen dil işlevleri listeleri, Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi’ne de zemin oluşturmuştur. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi’nde önceden belirlenmiş dil yapılarından ziyade gerçek hayattaki iletişim durumlarını temel alan dil işlevlerinin öğretilmesi gerektiği dile getirilmektedir. Bu doğrultuda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında geliştirilen programlarda dil işlevlerine dayalı bir öğretim benimsendiği görülmektedir. Ne var ki Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine kaynak oluşturacak, bilimsel yöntemlerle geliştirilmiş; Türkçenin yapı, işleyiş, kullanım ve kültür özelliklerini kapsayan bir dil işlevleri listesi bulunmamaktadır. Bu çalışmanın, amacı Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik program geliştirme, materyal hazırlama ve ölçme-değerlendirme çalışmalarında kullanılmak üzere, Türkçenin kültür, yapı, işleyiş ve kullanımına uygun bir dil işlevleri listesi hazırlamaktır. Nitel modelde ve durum desenindeki bu çalışmada alan yazını taraması ve doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Alan yazını taraması, yazılı-sözlü metin inceleme ve uzman görüşü alma aşamalarının ardından “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimine Yönelik Dil İşlevleri Listesi” oluşturulmuştur. Çalışmada “bilgiyi araştırma ve açıklama”, “tutumları/duyguları araştırma ve açıklama”, “ikna etme”, “sosyalleşme”, “iletişim sorunlarını önleme ve telafi

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Ankara/TÜRKİYE, kdenez@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7531-490X

** Öğr. Gör., Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Türk Dili Bölümü Adana/TÜRKİYE, yecekici@atu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0247-3779

etme” ve “söylemi yapılandırma” işlevleri kapsamında 46 işlev ve 142 alt işlev tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: dil işlevleri, işlevsel dil öğretimi, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi, Avrupa Konseyi Dil Politikası Programı Eğitim Politikası Şubesi Eğitim Departmanı.

Abstract

Language functions can be defined as humane purpose of language usage and the act occurring from language usage. Teaching a foreign language that aims to prepare the students to form communication in the target language focuses on language functions from 1970s to today. Language functions that were specifically developed in the scope of teaching English as a foreign language have formed a basis for Common European Framework of Reference for Languages. In the Common European Framework of Reference for Languages, it is stated that language functions that are based on real life communicational situations ought to be taught but rather predetermined language structures. Accordingly, an education based on language functions has been adopted in the programmes reformed on teaching Turkish as a foreign language. However, there is no language functions framework that can be used as a source for teaching Turkish as a foreign language, is developed by scientific methods and includes the structure, usage and cultural elements. The purpose of this study is to develop a programme on teaching Turkish as a foreign language, to prepare course material and to prepare a language functions framework that suits cultural elements, structure, functioning and usage of Turkish in order to be used in the assessment and evaluation studies. Literature review and document analysis methods have been used in the qualitative model and situational patterned study. Subsequent to literature review, oral and written document analysis and expert consultation, “Language Functions Framework for Teaching Turkish As a Foreign Language” has been formed. In the scope of “information inquiry and explanation”, “attitudes/emotions inquiry and explanation”, “persuasion”, “socialization”, “prevention and retrieval of communication errors” and “structuring the discourse” functions, 46 functions and 142 subfunctions have been determined.

Keywords: Language functions, teaching functional language, teaching Turkish as a foreign language, Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), Language Policy Programme Education Policy Division Education Department Council of Europe.

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Yabancı dil öğretiminin temel amacı, öğrencileri hedef dilde iletişim kurmaya hazırlamaktır. İletişim kurmak, öğrencilerin gerçek

yaşamda karşılaşılabilecekleri dil işlevlerini (özür dilemek, şikâyet etmek, teşekkür etmek, selamlaşmak, bir görüşe katılıp katılmadığını açıklamak vb.) anlaması ve uygun bağlamlarda kullanmasıyla olanaklıdır. Bu nedenle 1970’lerden günümüze, yabancı dil öğretim programları ve materyalleri, iletişim durumları ve dil işlevleri merkeze alınarak hazırlanmaktadır. Başka bir deyişle iletişimin anahtarı olan dil işlevleri, günümüz yabancı dil öğretiminin temelini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, özellikle İngilizcenin yabancı dil olarak öğretimine kaynak oluşturmak için çeşitli dil işlevleri listeleri geliştirilmiştir. Dilin hangi amaçlarla kullanıldığını betimleyen bu listeler, yabancı dil öğretim programları ve materyallerine önemli bir veri tabanı sunmuş, işlevsel ve iletişimsel dil öğretimi uygulamalarına ivme kazandırmıştır. Ancak mevcut listelerin farklı dillerin yapı, işleyiş, kullanım ve kültür özelliklerini yeterince kapsamaması, yeni listelerin hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de hem program geliştirme hem de materyal hazırlama çalışmalarına kaynaklık edecek, Türkçenin özelliklerine uygun bir dil işlevleri listesi, önemli bir gereksinim olarak gündeme gelmektedir.

Alan yazınında “söz eylem”, “iletişimsel amaç”, “iletişimsel işlev” olarak da adlandırılan dil işlevleri, dilin gördüğü iş (Kocaman, 1983, s. 342) insanların dil yoluyla yaptıkları eylem (Van Ek & Trim, 1990a, s. 27; Chamot, 1983, s. 459), insanın dil kullanma amacı (Blondell, Higgins & Middlemiss, 1982, s. v; Demircan, 1990, s. 83; Kılıç, 2007, s. 131) şeklinde tanımlanmaktadır. İnsan dili bir amaç için kullanırken aynı zamanda bir eylem de gerçekleştirir. İletişim sürecinde ortaya çıkan bu eylemler, dil öğretiminde “dil işlevleri” olarak adlandırılır. Dik (1997), dilin kullanımdan bağımsız veya nedensiz bir olgu olmadığını, ancak belli amaçlarla kullanıldığında dilden bahsedilebileceğini ifade etmektedir. Eggins (2004) dil kullanımının doğası gereği işlevsel olduğunu vurgulamakta, Gökdayı (2008) dil işlevlerinin ancak kullanımla açığa çıkabileceğini belirtmektedir. Kılıç (2002), kullanımla ortaya çıkan dil işlevlerinin insanlığın ortak özelliği olduğunu altını çizmektedir. Deniz ve Demir (2019), başarılı bir iletişimin, dilin belirli bir bağlam içinde işlevsel olarak kullanılmasıyla mümkün olduğunu belirtmektedir. Deniz ve Çekici (2019b), dil işlevleri odaklı dil öğretimin, işlev-dil bilgisi ikililiğini ortadan kaldıracığını, öğretime bütünlük ve yaşamsallık kazandıracağını ifade etmektedir. Bunların yanı sıra insanların dil işlevlerini uygun bağlamlarda kullanarak sosyalleştiğini veya sosyalleşmek için dil işlevlerini uygun bağlamlarda kullanmak zorunda olduğunu söylemek

de mümkündür. Dolayısıyla dil işlevleri hem dil kullanımının temelini oluşturmakta hem de sosyal yaşamın ve iletişim sürecinin dolayısıyla da yabancı dil öğretiminin merkezinde yer almaktadır.

Dil işlevleri kavramının temelleri, dil felsefesi ve dilbilim alanındaki çalışmalara dayanmaktadır. Dil felsefesinde ve dilbilimde uzun yıllar, dilin sadece betimleme işlevi taşıdığı varsayılmıştır. 20. yüzyıldan itibaren ise dili betimlemeye indirgeyen bu yaklaşım sarsılmaya başlamıştır (Deniz ve Çekici, 2019b, s. 3047). Özellikle Wittgenstein'in (2010) geliştirdiği "Dil Oyunları Kuramı"nda ve Austin (2017) ile Searle'ün (2000, 2011) geliştirdiği "Söz Eylem Kuramı"nda, ideal dilden çok gündelik dili; dil yapısından çok dil kullanımını, dil işlevlerini ve iletişimsel durumları merkeze alan değerlendirmeler, dilbilimde yapısalcı paradigmanın sarsılmasına yol açmıştır. İşlevsel dilbilim, edimibilim ve toplumdilbilim alanlarındaki çalışmalarla dilin ne gibi işlevler taşıdığı betimlenmeye başlanmış; dilin yapıdan ibaret olmadığı belirginleştirilmiştir. Bunlarla beraber Ferdinand de Saussure'ün (2001) "söz", Chomsky'nin (2001) "edim", Krashen'in (1981) "edinim", Hymes'in (1972) "iletişimsel yeti" kavramları, yabancı dil öğretiminde ön plana çıkmaya başlamış; dilin yapısından ve dil hakkındaki bilgilerden ziyade dilin kendisinin yani kullanımının ve işlevlerinin öğretilmesi gerektiği fikri giderek güç kazanmıştır.

Yabancı dil öğretim tarihi incelendiğinde, uzun yıllar dil bilgisi, çeviri veya sözcük odaklı yaklaşımların merkezde yer aldığı görülmektedir. Ancak öğrencilerin büyük bir bölümünün hedef dilde etkili iletişim kuramaması; araştırmacıların, kuramcıların ve öğretmenlerin söz konusu geleneksel yaklaşımları sorgulamalarına neden olmuştur (Taylor, 1987, s. 5). Derste dil bilgisel açıdan doğru cümleler kurabilen öğrencilerin gerçek iletişim ortamlarında dili işlevsel bir biçimde kullanamamaları, yabancı dil öğretiminde işlevsel ve iletişimsel yaklaşımların gündeme gelmesini sağlamıştır (Larsen-Freeman, 2003, s. 121). Bu yaklaşımlardan ilki, alan yazınında "işlevsel kavramsal yaklaşım" olarak adlandırılmaktadır. Wilkins (1976), Finnochiaro ve Brumfit (1983) gibi isimlerin katkılarıyla anılan işlevsel kavramsal yaklaşımın temel özelliği, öğrencilere uygun bağlamlarda uygun dil işlevlerinin kazandırılması amacıyla ders izlencelerinin hazırlanmasıdır (Uysal, 2009). Bu yaklaşımla birlikte yabancı dil öğretiminde kullanılacak dil işlevleri listeleri hazırlanmış, öğretim dil bilgisi yapılarına göre değil; dil işlevlerine göre tasarlanmıştır.

İşlevsel-kavramsal yaklaşım, 21. yüzyılda yerini “yabancı dil öğretiminin tek hâkimi” (Yavuz ve Şimşek, 2008, s. 60) olarak nitelendirilen iletişimsel yaklaşıma bırakmıştır. İşlevsel kavramsal yaklaşımın bir devamı olan iletişimsel yaklaşımda da dil bilgisi ve dil işlevlerini birleştirerek öğretme düşüncesi esastır. Bu yaklaşıma göre dil, işlevleri dikkate alınmadığında kimseye hizmet etmeyen bir sistemdir (Yaylı ve Yaylı, 2014: 16-17). Bu yaklaşımın Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi’nde (Çerçeve Metin) de temel kabul edildiği görülmektedir.

Avrupa’da yabancı dil öğretiminin temel başvuru kaynağı olan Çerçeve Metin, önceden belirlenmiş dil yapılarından ziyade gerçek hayattaki iletişim durumlarını temel alan dil işlevlerinin öğretilmesi gerektiğini savunmaktadır (CEFR, 2020, s. 22). Çerçeve Metin, dil öğrenme, öğretme ve değerlendirme açısından işlevsel öğrenme hedeflerini formüle etmeye yönelik önerileri içermektedir (Hulstijn, Alderson & Schoonen, 2010, s. 11-12). Çerçeve Metin incelendiğinde, dil işlevlerinin özellikle örnek tanımlayıcılarda somutlaştırıldığı ve dil işlevlerini kazandırma ve geliştirmenin, öğretim sürecinin temel amacı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında son yıllarda geliştirilen programlarda da (MEB, 2020; TMV, 2020; YEE, 2018) dil işlevlerinin öğretimi merkezde yer almaktadır. Ancak, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılabilen, bilimsel yöntemlerle hazırlanmış bir dil işlevleri listesinin bulunmaması, önemli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Zira birçok çalışmada (Candaş Karababa, 2009; Kara, 2011; Polat, 2010; Deniz ve Çekici, 2019a, 2019b, 2019c), yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında dil işlevlerin ve bu işlevleri oluşturan dil bilgisi yapılarının betimlenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Dil işlevlerini gerek dilbilim kapsamında (Austin, 2017; Bühler, 2011; Searle, 2000, 2011; Ogden & Richards, 1972; Halliday, 1970, 1971, 1978; Jakobson, 1960) gerek de yabancı dil öğretimi kapsamında ayrıntılı bir biçimde ele alan çalışmalar (Finocchiaro & Brumfit, 1983; Blundel, Higgins & Middlemiss, 1982) bulunmaktadır. Bunlarla beraber Avrupa Konseyi çatısında yapılan çeşitli dil işlevleri listeleri de mevcuttur (Wilkins, 1973; Van Ek, 1975; Van Ek & Trim, 1990a, 1990b; Van Ek ve Trim, 2001; Green, 2012). Ancak Benzer’in (2020) çalışması dışında, Türkçenin kültür, yapı, işleyiş ve kullanımına uygun bir dil işlevleri listesi bulunmamaktadır. Benzer’in çalışması alan yazınına katkı sunmakla beraber sınırlı bir içerik taşımaktadır. Ayrıca

Benzer'in çalışmasında dil işlevleri, tematik bir yapıyla ele alınmamaktadır. Benzer'in geliştirdiği listenin bir diğer sınırlılığı da bu listenin genel dil öğretimine değil, sadece dil bilgisi öğretimine indirgenmiş olmasıdır. Bu kapsamda Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde program ve materyal geliştirme çalışmalarına kaynak oluşturabilecek, bilimsel yöntemlerle geliştirilmiş, ayrıntılı bir dil işlevleri listesinin bulunmaması, bu çalışmanın problem durumunu oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik program geliştirme, materyal hazırlama ve ölçme-değerlendirme çalışmalarında kullanılmak üzere; Türkçenin kültür, yapı, işleyiş ve kullanımına uygun bir dil işlevleri listesi hazırlamaktır. Araştırma, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde program geliştirme ve materyal hazırlama çalışmalarına kuramsal bir zemin oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

1.3. Araştırma Soruları

Dil işlevlerini farklı şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Bu çalışmada Avrupa Konseyi'ndeki çalışmalarda kabul edilen altı temel dil işlevi esas alınmış ve Türkçenin kültür, yapı, işleyiş ve kullanımına özgü kategori ve alt kategoriler belirlenmiştir. Bu çalışmada kabul edilen dilin altı temel işlevi şunlardır: 1. Bilgiyi Araştırma ve Açıklama, 2. Tutumları/Duyguları Araştırma ve Açıklama, 3. İkna Etme 4. Sosyalleşme, 5. İletişim Sorunlarını Önleme ve Telafi Etme, 6. Söylemi Yapılandırma.

Alan yazını doğrultusunda, dilin altı temel işlevi şöyle özetlenebilir: Bilgiyi araştırma ve açıklama işlevi, bilgi almak için soru sorma, yanıtlama ve açıklama yapma becerilerini kullanmakla ilgilidir. Tutumları/duyguları araştırma ve açıklama işlevi, insanın duygu durumunu yansıttığı dil kullanımını içermektedir. İkna etme işlevi, insanın dili kullanarak karşısındaki inandırması, yönlendirmesi ve harekete geçirmesiyle ilgilidir. Sosyalleşme işlevi, insanın dil aracılığıyla günlük sosyal yaşamdaki rutinlerini gerçekleştirmesini anlatmaktadır. İletişimi sorunlarını önleme ve telafi etme işlevi, olası yanlış anlaşılmalara önüne geçme ve varsa yanlış anlaşılmaları düzeltmeyi kapsamaktadır. Söylemi yapılandırma işlevi de yazılı ve sözlü metnin belli bir sıradüzen içinde inşa edilmesiyle ilişkilidir (Green, 2012; Deniz ve Çekici, 2019a, 2019b, 2019c).

Amaç ve yukarıdaki bilgiler doğrultusunda, araştırmada yanıt aranan sorular şunlardır:

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında;

1. Bilgiyi araştırma ve açıklama işlevleri nelerdir?
2. Tutumları/duyguları araştırma ve açıklama işlevleri nelerdir?
3. İknâ etme işlevleri nelerdir?
4. Sosyalleşme işlevleri nelerdir?
5. İletişim sorunlarını önleme ve telafi etme işlevleri nelerdir?
6. Söylemi yapılandırma işlevleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimine uygun bir dil işlevleri listesi geliştirmeyi amaç edinen bu çalışma, nitel modelde bir durum araştırmasıdır. Bir olguyu betimlemeyi ve yorumlamayı amaç edinen durum araştırması (Paker, 2017), araştırmacıların kontrol edemediği olguların derinlemesine incelenmesine ve betimlenmesine olanak tanımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu çalışmada dil işlevleri listesini betimlemek amaçlandığı için durum araştırması tercih edilmiştir.

Dil işlevleri oldukça kapsamlı bir konudur. Bu nedenle dil işlevleri listesi geliştirebilmek için farklı yöntemleri bir arada kullanmak bir zorunluluktur. Bu doğrultuda çalışmada alan yazını taraması ve doküman incelemesi yöntemleri (Creswell, 2016; Punch, 2011) bir arada kullanılmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler altı aşamada toplanmış ve analiz edilmiştir. Verilerin toplanması ve analizi, Şekil 1’de özetlenmektedir:

Şekil 1. Verilerin Toplanması ve Analizi

Aşağıda verilerin toplanması ve analizi süreci açıklanmaktadır:

Birinci Aşama: Alan Yazını Taraması

Dil işlevleri listesi geliştirilirken ilk olarak ayrıntılı bir alan yazını taraması yapılmıştır. Bu kapsamda;

- Dilbilim alanında gerçekleştirilen dil işlevleri listeleri (Austin, 2017; Bühler, 2011; Searle, 2000, 2011; Ogden ve Richards, 1972; Halliday, 1970, 1971, 1978; Jakobson, 1960),
- Yabancı dil öğretimi alanında gerçekleştirilen dil işlevleri listeleri (Finocchiaro & Brumfit, 1983; Blundel, Higgins & Middlemiss, 1982; Benzer, 2020),
- Avrupa Konseyi çatısı altında yapılan dil işlevleri listeleri (Wilkins, 1973; Van Ek, 1975; Van Ek ve Trim, 1990a, 1990b, 2001; Green, 2012),
- Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanındaki program geliştirme çalışmalarında yer alan dil işlevleri (MEB, 2020; TMV, 2020; YEE, 2018),
- Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamındaki işlevsel dil öğretimi araştırmaları (Polat, 2010; Karababa ve Saltık, 2012; Deniz ve Çekici, 2019a, 2019b, 2019c; Kalfa, 2019a, 2019b, 2020; Tiryakiol ve Benzer, 2019),
- Türkiye Türkçesinde belli başlı dil yapılarının hangi işlevleri karşıladığını ele alan kitaplar, makaleler ve tezler (Külebi, 1990; Zeyrek, 1990; Doğan, 1994; İşsever, 1995; Koç, 1996; Çelik, 1999; Uçar, 2005; Kalkan, 2006; Üstünova, 2006; Akçataş, 2007; Aslan Demir, 2007; Benzer, 2008; Çeltek, 2008; İbe Akcan, 2008; Karaşin, 2008; Esmer, 2009; Korkmaz, 2009; Sargın, 2010; Otan, 2010; Çetin, 2011; Çotuksöken, 2011; Yılmazoğlu, 2012; Usta, 2013; Hirik, 2014; Uçar, 2014; Gökdayı, 2015; Aksan ve Demirhan, 2017; Hirik, 2017; Güler ve Eröz-Tuğa, 2017; Kökpınar Kaya, 2017; Özcan ve Aksan, 2017; Altunay ve Aksan, 2018; Demirel, 2018; Erguvanlı Taylan, 2018; Yıldızlı ve Doyuran, 2018; Türk, 2019; Yelpaze, 2019; Onrusal Ayırır, 2020; Oturakçı Orbay, 2020) incelenmiştir.

Alan yazınındaki dil işlevleri, bir havuzda toplanmıştır. Alan yazını taraması sürecinde birbiriyle ilişkili ve benzer dil işlevleri, tematik olarak sınıflandırılmıştır.

İkinci Aşama: Yazılı Metinleri İnceleme

Farklı türlerdeki yazılı metinler, dil işlevleri kapsamında incelenmiştir. Bu kapsamda;

- Tiyatro, hikâye, kullanma kılavuzu, konuşma kılavuzu, yemek tarifi, sözlük, duyuru, haber, karikatür, cep telefonu mesajı, e-posta vb. türlerde 25 ayrı yazılı metin ve

- Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan; A1, A2, B1, B2 ve C1 düzeyindeki ders kitaplarında yer alan ve rastgele seçilen 25 ayrı yazılı metin incelenmiştir.

Yazılı metinler incelenirken alan yazınında yer almayan dil işlevleri saptanmaya çalışılmış, belirlenen dil işlevleri havuza eklenmiştir.

Üçüncü Aşama: Sözlü Metinleri İnceleme

Yazılı metinler, sözlü dildeki kullanımların tamamını yansıtamayacağı için Youtube'da monolog ve diyalog türündeki 25 ayrı video, dil işlevleri kapsamında incelenmiştir. İnceleme sürecinde yeni dil işlevleri belirlenmeye çalışılmış; belirlenen dil işlevleri, havuza eklenmiştir.

Dördüncü Aşama: Dil İşlevlerini Gözden Geçirme

Bu aşamada birbiriyle eş/yakın anlamlı dil işlevleri birleştirilmiştir. Ardından dil işlevleri, daha önce bahsedilen altı temanın kapsamına girecek şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca dil işlevlerinin içerdiği kategori ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Bunların yanı sıra dil işlevleri, aşağıdaki ölçütler kapsamında gözden geçirilmiş ve düzenlenmiştir.

- Belirlenen dil işlevinin Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde bir karşılığı var mı?

- Açık ve anlaşılır mı?

- Kapsayıcı mı?

- Öğretilbilir bir dil yapısı veya söz varlığına sahip mi?

- Gerçekten dil işlevi mi, yoksa üslup mu?

Beşinci Aşama: Uzman Görüşüne Sunma

Bu aşamada dil işlevleri listesi, “Açıklık ve Anlaşılabilirlik”, “Kullanışlılık”, “Amaca Uygunluk” “Kapsayıcılık” ve “Tutarlılık”

açısından değerlendirilmek üzere uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşü de kendi içinde iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesinde dilbilim, Türkçe öğretimi ve yabancı dil öğretimi alanında çalışan altı akademisyen; ikinci aşamada Gazi Üniversitesi ve Marmara Üniversitesinde Türkçe öğretimi ve yabancı dil öğretimi alanında çalışan üç akademisyenden alınan görüş ve değerlendirmeler doğrultusunda listedeki işlevler gözden geçirilmiş ve düzenlenmiştir.

Altıncı Aşama: Listeye Son Şekli Verme

Altıncı aşamada, uzman görüşü ve çalışmanın amacı doğrultusunda dil işlevleri listesine son şekli verilmiştir. Bu kapsamda altı temel işlev, 46 kategori ve 142 alt kategori tespit edilmiş ve listelenmiştir.

3. BULGU VE YORUMLAR

Bu bölümde Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik dil işlevleri, altı tema kapsamında listelenmiştir. Söz konusu altı tema, aşağıda sıralanmıştır:

1. Bilgiyi araştırma ve açıklama işlevi
2. Tutumları/duyguları araştırma ve açıklama işlevi
3. İkna etme işlevi
4. Sosyalleşme işlevi
5. İletişim sorunlarını önleme ve telafi etme işlevi
6. Söylemi yapılandırma işlevi

3.1. Bilgiyi Araştırma ve Açıklama İşlevi

Bilgiyi araştırma ve açıklama işlevi, bilgi edinmek ve bilgi vermek amacıyla gerçekleştirilen dil kullanımlarını kapsamaktadır. Bu çalışmada bilgiyi araştırma ve açıklama işlevi kapsamında 18 işlev ve buna bağlı 15 alt işlev belirlenmiştir. Bunlar, Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Bilgiyi Araştırma ve Açıklama İşlevi

	İşlev	Alt İşlev
1.	Bilip bilmediğini ifade etme	
2.	Hatırlamayı ifade etme	
3.	Fark edip etmediğini ifade etme	

4.	Teyit etme	
5.	Tanımlama	
6.	Tarif etme	
7.	İlan etme/duyurma	
8.	İşaret etme/gösterme	
9.	Varlığı ifade etme	
10.	Aitliği/ilgiyi ifade etme	
11.	Sebebi ifade etme	
12.	Amacı ifade etme	
13.	Zamanı ifade etme	
14.	Niteliği/biçimi/tarzı ifade etme	
15.	Yer/yön/konumu ifade etme	
16.	Miktar/ölçü/dereceyi ifade etme	
17.	Olayı/durumu anlatma	Olayın/durumun nasıl gerçekleştiğini anlatma Olayı/durumu kimin gerçekleştirdiğini anlatma Görmediği (anlatılan/duyulan/belirtileri görülen) olayı/durumu anlatma Geçmişte yaşanan/görülen olayı/durumu anlatma Şimdiki olayı/durumu anlatma Gelecekteki olayı/durumu anlatma Sürekli tekrarlanan olayı/durumu anlatma Vazgeçilmiş/bırakılmış alışkanlığı anlatma Geçmişte planlanan ancak gerçekleşmeyen olayı/durumu anlatma Geçmişte bir süre devam eden olayı/durumu anlatma Geçmişte süren ve başkasından duyulan olayı/durumu anlatma Başkasından duyduğu planlanmış/tasarlanmış olayı/durumu anlatma Belirli bir süre devam eden olayı/durumu anlatma Anlık gerçekleşen olayı/durumu anlatma Neredeyse gerçekleşecek olayı/durumu anlatma
18.	Bilgi amaçlı soru sorma/yanıt verme	

Bilgiyi araştırma ve açıklama işlevi kapsamında 18 işlev bulunmaktadır: bilip bilmediğini ifade etme, hatırlamayı ifade etme, fark edip etmediğini ifade etme, teyit etme, tanımlama, tarif etme, ilan

etme/duyurma, işaret etme/gösterme, varlığı ifade etme, aitliği/ilgiyi ifade etme, sebebi ifade etme, amacı ifade etme, zamanı ifade etme, niteliği/biçimi/tarzı ifade etme, yer/yön/konumu ifade etme, miktar/ölçü/dereceyi ifade etme, olayı/durumu anlatma ve bilgi amaçlı soru sorma/yanıt verme.

Olayı/durumu anlatma işlevi altında 15 alt işlev tespit edilmiştir: olayın/durumun nasıl gerçekleştiğini anlatma, olayı/durumu kimin gerçekleştirdiğini anlatma, görmediği (anlatılan/duyulan/belirtileri görülen) olayı/durumu anlatma, geçmişte yaşanan/görülen olayı/durumu anlatma, şimdiki olayı/durumu anlatma, gelecekteki olayı/durumu anlatma, sürekli tekrarlanan olayı/durumu anlatma, vazgeçilmiş/bırakılmış alışkanlığı anlatma, geçmişte planlanan ancak gerçekleşmeyen olayı/durumu anlatma, geçmişte bir süre devam eden olayı/durumu anlatma, geçmişte süren ve başkasından duyulan olayı/durumu anlatma, başkasından duyduğu planlanmış/tasarlanmış olayı/durumu anlatma, belirli bir süre devam eden olayı/durumu anlatma, anlık gerçekleşen olayı/durumu anlatma, neredeyse gerçekleşecek olayı/durumu anlatma.

İnsanlar gerçek iletişim durumlarında sık sık bilgi alışverişinde bulunmaktadır. Gerçekleri otaya çıkarmak ve açıklamak, insanların dil kullanımının temel amaçlarından biridir. Bu doğrultuda insan soru sormakta, yanıt vermekte veya soru ve yanıtı bağlı olmaksızın açıklama yapmaktadır. Bu amaçla gerçekleştirilen dil kullanımları “Bilgiyi Araştırma ve Açıklama İşlevi” olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmada bilgiyi araştırma ve açıklama işlevi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında bir liste hâlinde Tablo 1’de sunulmuştur.

3.2. Tutumları/Duyguları Araştırma ve Açıklama İşlevi

Tutumları/duyguları araştırma ve açıklama işlevi; görüşleri, duyguları sormak ve açıklamak amacıyla gerçekleştirilen dil kullanımlarını kapsamaktadır. Bu çalışmada, tutumları/duyguları araştırma ve açıklama işlevi kapsamında 2 işlev ve bu işlevlere bağlı 54 alt işlev belirlenmiştir. Bunlar, Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Tutumları/Duyguları Araştırma ve Açıklama İşlevi

	İşlev	Alt İşlev
19.	Görüşü/düşünceyi ifade etme	Kişisel görüşü ifade etme
		Bir görüşü olmadığını ifade etme
		Görüş belirtmekten kaçınma
		Uzlaşmayı ifade etme

		İtiraz etme
		Kınama
		Gerekliliği ifade etme
		Şartı ifade etme
		Zorunluluğu ifade etme
		Gönüllülüğü ifade etme
		Sorumluluğu ifade etme
		Suç/suçluluğu ifade etme
		Yeteneği ifade etme
		Gücü ifade etme
		İhtimali ifade etme
		Olanığı ifade etme
		Tahmini/öngörüyü ifade etme
		Kesinliği ifade etme
		Küçümseme/alay etme
		Azımsama
		İlginçliği ifade etme
		Tercihi ifade etme
		Ne düşündüğünü ifade etme
20.	Duygu/durumu anlatma	Şaşırma ifade etme
		Utanma ifade etme
		Merak ifade etme
		Aşk ifade etme
		Heyecan ifade etme
		Şikâyet etme
		Özür dileme
		Affetmeyi ifade etme
		Beğeniyi ifade etme
		İsteği/arzuyu ifade etme
		Mutluluğu ifade etme
		Teşekkür etme
		Gururu ifade etme
		Özlemi ifade etme
		Umudu ifade etme
		Merhameti ifade etme
		Değeri/önemi ifade etme
		Güveni ifade etme
		Empatiyi ifade etme
		Rahatlamayı ifade etme
		Üzüntüyü ifade etme
		Dargınlığı ifade etme
		Öfkeyi ifade etme
		Nefreti ifade etme
		Kötü dilekte bulunma
		Sıkılmayı ifade etme
		Yorgunluğu ifade etme

		Korkuyu ifade etme
		Acı hissini ifade etme
		Pişmanlığı ifade etme
		Ne/nasıl hissettiğini ifade etme

Tutumları/duyguları araştırma ve açıklama işlevi kapsamında 2 kategoride toplanmıştır: görüşü/düşünceyi ifade etme ve duyguyu/durumu anlatma.

Görüşü/düşünceyi ifade etme işlevi kapsamında 23 alt işlev bulunmaktadır: kişisel görüşü ifade etme, bir görüşü olmadığını ifade etme, görüş belirtmekten kaçınma, uzlaşmayı ifade etme, itiraz etme, kınama, gerekliliği ifade etme, şartı ifade etme, zorunluluğu ifade etme, gönüllülüğü ifade etme, sorumluluğu ifade etme, suçu/suçluluğu ifade etme, yeteneği ifade etme, gücü ifade etme, ihtimali ifade etme, olanağı ifade etme, tahmini/öngörüü ifade etme, kesinliği ifade etme, küçümseme/alay etme, azımsama, ilginçliği ifade etme, tercihi ifade etme, ne düşündüğünü ifade etme. Duyguyu/durumu anlatma işlevi kapsamında 31 alt işlev bulunmaktadır: şaşırılmayı ifade etme, utanmayı ifade etme, merakı ifade etme, aşkı ifade etme, heyecanı ifade etme, şikâyet etme, özür dileme, affetmeyi ifade etme, beğeniyi ifade etme, isteği/arzuü ifade etme, mutluluğu ifade etme, teşekkür etme, gururu ifade etme, özlemi ifade etme, umudu ifade etme, merhameti ifade etme, değeri/önemi ifade etme, güveni ifade etme, empatiyi ifade etme, rahatlamayı ifade etme, üzüntüyü ifade etme, dargınlığı ifade etme, öfkeyi ifade etme, nefreti ifade etme, kötü dilekte bulunma, sıkılmayı ifade etme, yorgunluğu ifade etme, korkuyu ifade etme, acı hissini ifade etme, pişmanlığı ifade etme, ne/nasıl hissettiğini ifade etme.

İnsanlar gerçek iletişim durumlarında duygu, görüş ve düşüncelerini birbiriyle paylaşır. Bu nedenle tutumları/duyguları araştırma ve açıklama, gerçek iletişim durumlarının olmazsa olmazıdır. Bu çalışmada tutumları/duyguları araştırma ve açıklama işlevi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında bir liste hâlinde Tablo 2’de sunulmuştur.

3.3. İkna Etme İşlevi

İkna etme işlevi, iki tarafın da yararına olacak şekilde, hukuka ve etik kurallara uyarak karşımızdaki kişiyi inandırma, onun düşüncesini değiştirme ve eyleme geçmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen dil kullanımlarını kapsamaktadır. Bu çalışmada ikna etme işlevi

kapsamında 9 işlev ve bunlara bağlı 18 alt işlev belirlenmiştir. Bu işlevler, Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. İkna Etme İşlevi

	İşlev	Alt İşlev
21.	Talep etme/isteme	Rica etme
		Emir/talimat verme
		Sipariş etme
		Pazarlık etme
		Danışma/akıl isteme
		İzin isteme
		Acil durumlarda yardım isteme
		Yalvarma
		Dilenme
		Dua etme
22.	Teklif etme/önerme	Yardım etmeyi teklif etme
		Beraber bir şey yapmayı teklif etme
		İkram etme
		Davet etme
23.	Yol gösterme	Tavsiye etme
		Nasihat etme/öğüt verme
		Teşvik etme/yüreklendirme
		Uyarma/ikaz etme
24.	Söz/güvence verme	
25.	Tehdit etme	
26.	Kabul etme/onaylama	
27.	Reddetme	
28.	Kabul/ret konusunda tereddüt etme	
29.	Yasaklama	

İkna etme işlevi kapsamında 9 kategori bulunmaktadır: talep etme/isteme, teklif etme/önerme, yol gösterme, söz/güvence verme, tehdit etme, kabul etme/onaylama, reddetme, kabul/ret konusunda tereddüt etme, yasaklama.

Talep etme/isteme işlevi altında 10 alt işlev bulunmaktadır: rica etme, emir/talimat verme, sipariş etme, pazarlık etme, danışma/akıl isteme, izin isteme, acil durumlarda yardım isteme, yalvarma, dilenme, dua etme. Teklif etme/önerme işlevi altında 4 alt işlev bulunmaktadır: yardım etmeyi teklif etme, beraber bir şey yapmayı teklif etme, ikram etme, davet etme. Yol gösterme işlevi altında 4 alt işlev bulunmaktadır: tavsiye etme, nasihat etme/öğüt verme, teşvik etme/yüreklendirme, uyarma/ikaz etme.

Karşıdaki kişinin düşüncelerini onun da lehine olacak şekilde değiştirmek ve onu harekete geçirmek, dil kullanımının temel işlevlerinden biridir. İkna etmeye dayalı dil kullanımları, gerçek iletişim durumlarında sıkça yer almaktadır. Bu kapsamda ikna etmenin yabancı dil öğretiminde temel bir yeri olduğu söylenebilir. Bu çalışmada ikna etme işlevi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında bir liste hâlinde Tablo 3'te sunulmuştur.

3.4. Sosyalleşme İşlevi

Sosyalleşme işlevi, kişisel, kamusal, eğitimsel ve mesleki alanlarda sosyal ilişkileri sürdürmek amacıyla gerçekleştirilen dil kullanımlarını kapsamaktadır. Bu çalışmada sosyalleşme işlevi kapsamında 7 işlev ve bunlara bağlı 12 alt işlev belirlenmiştir. Bunlar, Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Sosyalleşme İşlevi

	Kategori	Alt Kategori
30.	Selamlaşma	Dikkati çekme
		Hitap etme
		Selam verme
		Selama karşılık verme
		Karşılaşmadan duyulan memnuniyeti ifade etme
		Hâlini hatırını sorma
		Hâlini hatırını ifade etme
31.	Tanışma	Kendini tanıtma
		Tanışma amaçlı soru sorma
		Tanışmadan duyulan memnuniyeti ifade etme
		Tanıştırma
32.	İyi dilekte bulunma/temenni etme	Takdim etme
33.	Tebrik etme/kutlama	
34.	İyi dileklere ve tebriklere yanıt verme	
35.	Vedalaşma	
36.	Helalleşme	

Sosyalleşme işlevi kapsamında 7 kategori bulunmaktadır: selamlaşma, tanışma, iyi dilekte bulunma/temenni etme, tebrik etme/kutlama, iyi dileklere ve tebriklere yanıt verme, vedalaşma, helalleşme.

Selamlaşma işlevi, 7 alt işlevden oluşmaktadır: dikkati çekme, hitap etme selam verme, selama karşılık verme, karşılaşmadan duyulan memnuniyeti ifade etme, hâlini hatırını sorma, hâlini hatırını ifade etme. Tanışma işlevi, 5 alt işlevden oluşmaktadır: kendini tanıtmaya, tanışma amaçlı soru sorma, tanışmadan duyulan memnuniyeti ifade etme, tanıştırmaya, takdim etme.

İnsan, dili kullanarak içinde yaşadığı sosyal koşullara ayak uydurmaya çalışır. Başka bir deyişle sosyalleşmek, insanın dili kullanma amaçlarından biridir. Aynı zamanda dil kullanımı, insanın sosyalleşmesinin de ön koşuludur. Bu kapsamda yabancı dil öğretiminde öğrencileri sosyal iletişime hazırlamak amaçlanır. Bu çalışmada sosyalleşme işlevi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında bir liste hâlinde Tablo 4’te sunulmuştur.

3.5. İletişim Sorunlarını Önleme ve Telafi Etme İşlevi

İletişim sorunlarını önleme ve telafi etme işlevi, iletişim kurarken anlaşmayı kolaylaştırmak, ortaya çıkan sorunları/engelleri aşmak ve çözmek amacıyla gerçekleştirilen dil kullanımlarını kapsamaktadır. Bu araştırmada iletişim sorunlarını önleme ve telafi etme işlevi kapsamında 2 işlev ve bu kapsamda 14 alt işlev belirlenmiştir. İletişim sorunlarını önleme ve telafi etme işlevleri, Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. İletişim Sorunlarını Önleme ve Telafi Etme İşlevi

	İşlev	Alt İşlev
37.	İletişim sürecini kontrol altında tutma/olası yanlış anlaşılımların önüne geçme	Anlaşıp anlaşılmadığını ifade etme
		Duyulup duyulmadığını ifade etme
		Konuşma hızının yeterli olup olmadığını ifade etme
38.	Mevcut yanlış/eksik anlaşılımların önüne geçme	Anlayıp anlamadığını ifade etme
		Telafi isteme
		Farklı sözcüklerle yeniden ifade etme
		Farklı dil becerisini (konuşma-yazma) kullanarak yeniden ifade etme
		Beden dilini kullanarak yeniden ifade etme
		Görsel kullanarak yeniden ifade etme
		Tekrar etme
		Heceleme
		Kodlama
		Kendisinin yanlışını ifade etme ve düzeltme
		Karşısındakinin yanlışını ifade etme ve düzeltme

İletişim sorunlarını önleme ve telafi etme işlevinde iki kategori yer almaktadır: iletişim sürecini kontrol altında tutma/olası yanlış anlaşılmalara önüne geçme, mevcut yanlış/eksik anlaşılmalara önüne geçme.

İletişim sürecini kontrol altında tutma/olası yanlış anlaşılmalara önüne geçme kategorisi, üç alt işlevden oluşmaktadır: anlaşılıp anlaşılmadığını sorma/açıklama, duyulup duyulmadığını sorma/açıklama, konuşma hızının yeterli olup olmadığını sorma/açıklama. Mevcut yanlış/eksik anlaşılmalara önüne geçme kategorisi 11 alt işlevden oluşmaktadır: anlayıp anlamadığını ifade etme, telafi isteme, farklı sözcüklerle yeniden ifade etme, farklı dil becerisini (konuşma-yazma) kullanarak yeniden ifade etme, beden dilini kullanarak yeniden ifade etme, görsel kullanarak yeniden ifade etme, tekrar etme, heceleme, kodlama, kendisinin yanlışını ifade etme ve düzeltme, karşısındakinin yanlışını ifade etme ve düzeltme.

Dilin en temel işlevinin iletişim kurmak olduğu yönünde genel bir kabul vardır. İnsan dili iletişim kurmak, yani diğer insanlarla etkileşmek için kullanır. Bu süreçte ise yanlış anlaşılmalara ortaya çıkması oldukça doğaldır. İnsan, bu yanlış anlaşılmalara ortaya çıkmadan onları önleme, ortaya çıktıysa da telafi etmeye çalışır. Bu kapsamda iletişim sorunlarının nasıl önleneceği ve telafi edileceği yabancı dil öğrencisinin temel gereksinimlerinden biridir. Bu çalışmada iletişim sorunlarını önleme ve telafi etme işlevi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında bir liste hâlinde Tablo 5’te sunulmuştur.

3.6. Söylemi Yapılandırma İşlevi

Söylemi yapılandırma işlevi; insanın duygularını, düşüncelerini, isteklerini vb. farklı amaçlarla (ikna etme, bilgilendirme vb.) aktarması esnasında, akışı, düzeni ve geçişleri sağlayan dil kullanımlarını kapsamaktadır. Bu çalışmada söylemi yapılandırma işlevi kapsamında 8 işlev ve bu kapsamda 29 alt işlev belirlenmiştir. Bunlar, Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Söylemi Yapılandırma İşlevi

	İşlev	Alt İşlev
39.	İlişkilendirme	Sıralama
		Ekleme
		Sınıflandırma
		Konuyu değiştirme
		Önceki konuya dönme

40.	Gerekçeleştirme	Sebepl ifade etme
		Amaç ifade etme
41.	Karşılaştırma	Benzerlikleri ifade etme
		Zıtlıkları ifade etme
		Üstünlüğü ifade etme
		Eşitliği ifade etme
		Pekiştirme
42.	Düşünceyi geliştirme	Örnek verme
		Şaka/espri yapma
		Varsayım ifade etme
		Çıkarım yapma
		Genelleme yapma
		Yorum yapma/değerlendirme
		Başkasının sözünü aktarma
		Ayrıntılandırma (genişletme)
		Vurgulama/önemine dikkat çekme
43.	Sınırlandırma	
44.	Üslup/tarz oluşturma (resmî-gayri resmî, nazik-kaba, sert-yumuşak vb.)	
45.	Sözlü iletişimi sürdürme	Söz hakkı isteme
		Söz hakkı verme
		Karşındakinin sözünü kesme
		Sözüne devam etme
		Hatırlatma
		Zaman kazanma
46.	Sonuçlandırma	Özetleme
		Sonuca geldiğini ifade etme

Söylemi yapılandırma işlevi kapsamında 6 kategori bulunmaktadır: ilişkilendirme, gerekçeleştirme, karşılaştırma, düşünceyi geliştirme, sınırlandırma, üslup/tarz oluşturma, sözlü iletişimi sürdürme, sonuçlandırma.

İlişkilendirme işlevi, 5 alt işlevinden oluşmaktadır: sıralama, ekleme, sınıflandırma, konuyu değiştirme, önceki konuya dönme. Gerekçeleştirme işlevi 2 alt işlevden oluşmaktadır: sebep ifade etme, amaç ifade etme. Karşılaştırma işlevi 5 alt işlevden oluşmaktadır: benzerlikleri ifade etme, zıtlıkları ifade etme, üstünlüğü ifade etme, eşitliği ifade etme, pekiştirme. Düşünceyi geliştirme işlevi 9 alt işlevden oluşmaktadır: örnek verme, şaka/espri yapma, varsayım ifade etme, çıkarım yapma, genelleme yapma, yorum yapma/değerlendirme, başkasının sözünü aktarma, ayrıntılandırma (genişletme), vurgulama/önemine dikkat çekme. Sözlü iletişimi sürdürme işlevi, 6 alt işlevden oluşmaktadır: söz hakkı isteme, söz hakkı verme,

karşısındakinin sözünü kesme, sözüne devam etme, hatırlatma, zaman kazanma. Sonuçlandırma işlevi, 2 alt işlevden oluşmaktadır: özetleme ve sonuca geldiğini ifade etme.

İnsan dili gelişigüzel kullanmaz, belirli bir mantık akışı içinde yapılandırır. İnsan gerek yazılı gerek de sözlü anlatımda cümleler, paragraflar ve bölümler arası bağlantılar kurar. Dilin bu bağlantı ve geçişleri sağlayan işlevi, “söylemi yapılandırma işlevi” olarak adlandırılmaktadır. Bu kapsamda söylemi yapılandırma, diğer dil işlevlerini bütünlükten bir dil işlevidir. Söylemi yapılandırma işlevi hem sözlü hem de yazılı metinleri inşa etme sürecini içermekte ve yabancı dil öğretiminin de kapsamında yer almaktadır. Bu çalışmada söylemi yapılandırma işlevi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında bir liste hâlinde Tablo 6’da sunulmuştur.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde program geliştiriciler, materyal hazırlayıcılar, öğreticiler ve sınav uygulayıcıların çalışma ve araştırmalarına kaynak oluşturmak amacıyla Türkçenin kültür, yapı, işleyiş ve kullanıma uygun bir dil işlevleri listesi hazırlanmıştır. Liste, alan yazını taraması ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılarak ve uzman görüşü alınarak altı aşamada oluşturulmuştur. Hazırlanan listede yer alan dil işlevleri “Bulgular” bölümünde sunulmuş ve yorumlanmıştır. “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimine Yönelik Dil İşlevleri Listesi”nde 6 temel dil işlevi, 46 işlev ve 142 alt işlev yer almaktadır.

Benzer’in (2020) yabancı dil olarak Türkçe öğretimine kaynaklık eden çalışmasında 13 kategori ve 83 alt kategori yer almaktadır. Benzer’in çalışmasında dil işlevleri, tematik bir yaklaşımla ele alınmamış ve dil bilgisi öğretimiyle sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada tartışmaya sunulan “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimine Yönelik Dil İşlevleri Listesi” ise tematik bir yaklaşımla ele alınmış ve dil öğretiminin genelini kapsayacak biçimde yapılandırılmıştır. Bu kapsamda, bu çalışmada sunulan listenin tematik ve bağlamsal dil öğretimine veri tabanı oluşturacağını söylemek mümkündür.

Dil işlevleri evrensel nitelikler taşıyabildiği gibi, dilin kültürel boyutu nedeniyle yerel nitelikler de taşıyabilmektedir. Yabancı dil öğretiminde kültürler arası etkileşime zemin hazırlamak amaçlandığı

için dil işlevleri listelerinde hedef dile ilişkin kültürel işlevlerin bulunması kaçınılmazdır. Örneğin Blundel, Higgins ve Middlemiss'in (1982) İngilizce öğretimine kaynak oluşturmak amacıyla hazırladıkları dil işlevleri listesinde "toplumsal işlev" temasının altında "kadeh kaldırmak" alt kategorisinin yer almasını, dil-kültür ilişkisi bağlamında değerlendirmek gerekir. Bu kapsamda "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimine Yönelik Dil İşlevleri Listesi"nde "Sosyalleşme" temasında yer alan "iyi dilekte bulunma/temenni etme", "tebrik etme/kutlama" iyi dileklere ve tebriklere yanıt verme, "vedalaşma", "helalleşme" gibi kategoriler de kültürler arası etkileşim temelinde ele alınabilecek işlevsel dil kullanımlarıdır.

Van Ek (1975), eksiksiz ve sonlanmış bir dil işlevleri listesi oluşturmanın mümkün olmadığını ifade etmektedir. Çünkü Humboldt'un deyişiyle dil, olmuş bitmiş bir ürün değil; bir etkinliktir (Akarsu, 1998, s. 21). Dilin esnekliği ve değişebilirliği, dil işlevleri listelerinin de sürekli gözden geçirilmesini zorunlu kılar. Bu bağlamda "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi İçin Dil İşlevleri Listesi" de ortaya çıkan yeni dil kullanımlarına ve değişen öğrenci gereksinimlerine göre sürekli gözden geçirilmeli ve güncellenmelidir.

Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye Maarif Vakfı ve Yunus Emre Enstitüsü çatısı altında geliştirilen yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programları (MEB, 2020; TMV, 2020; YEE, 2018), dil işlevlerini merkeze almıştır. Bu çalışmada sunulan "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimine Yönelik Dil İşlevleri Listesi" mevcut öğretim programlarının gözden geçirilmesine ve iletişimsel yaklaşımı esas alacak yeni programların hazırlanmasına kaynak oluşturabilir.

Yapılan araştırmalar, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında kullanılan ders kitaplarında dil işlevleri öğretiminin yeterli olmadığını ortaya koymaktadır (Deniz ve Çekici, 2019a, 2019b). Bu kapsamda ders kitaplarının "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimine Yönelik Dil İşlevleri Listesi" kapsamında güncellenmesi gerektiği söylenebilir. Çalışmada sunulan liste ayrıca, hazırlanacak yeni ders kitapları için de önemli bir veri tabanı işlevi taşımaktadır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programlarına ve ders kitaplarına ayrıntılı bir veri tabanı sunabilmek için bu çalışmada sunulan dil işlevlerinin hangi dil bilgisi yapıları, söz varlığı öğeleri ve sözsüz iletişim öğeleriyle öğretileceği belirlenmelidir. Bu bağlamda dil bilgisi, söz varlığı, kalıp söz ve sözsüz iletişim öğelerinin dil işlevlerini

bütünlediği ve yabancı dil olarak Türkçede bütüncül bir biçimde öğretilmesi gerektiği gözden kaçırılmamalıdır.

Günümüzde yabancı dil öğretimi, dil işlevlerini temel almaktadır. Bu kapsamda yabancı dil olarak Türkçe öğrencilerinin hangi dil işlevlerine gereksinim duyduğu belirlenmelidir. Bu bağlamda öğretici ve öğrenci görüşlerini derleyen ihtiyaç analizi çalışmalarına da gereksinim vardır.

Kaynaklar

- Akarsu, B. (1998). *Wilhelm von Humboldt'ta dil-kültür bağlantısı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Akçataş, A. (2007). Türkiye Türkçesinde yapı, işlev ve anlam ilişkileri açısından cümle grupları ve cümle türleri üzerine bir deneme-1. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 55 (1), 7-20.
- Aksan, M. ve Demirhan, U. U. (2017). Bakmak eylemi ve söylem işlevleri: eşdizimlilik örüntülerinin gösterdikleri. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 14 (2), 85-107.
- Altunay, S. ve Aksan, Y. (2018). Türkçede edimsel belirleyiciler olarak hayır ve yok: Sözlü Türkçe Derlemi'nden bulgular. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 15 (2), 23-43.
- Aslan Demir, S. (2007). *Türkiye Türkçesinde İsteme Anlam Birimi: Dilbilgisel ve Toplum Dilbilimsel Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Austin, J. L. (2017). *Söylemek ve yapmak* (L. Aysever, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Benzer, A. (2008). *Filde Zaman görünüş Kip/Kiplik*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Blondell, J., Higgens, J. & Middlemiss, N. (1982). *Function in English*. Oxford: Oxford University.
- Bühler, K. (2011). *Theory of language the representational function of language* (D. F. Goodwin, Çev.). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Candaş Karababa, Z. C. (2009). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve karşılaşılan sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42 (2), 265-277.
- CEFR (2020). *Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment*. Council of Europe.
- Chamot, A. U. (1983). Toward a functional ESL curriculum in the elementary school. *TESOL Quarterly*, 17 (3), 459-471.
- Chomsky, N. (2001). *Dil ve zihin* (A. Kocaman, Çev.). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çelik, M. (1999). Da'nın işlevleri. *Dilbilim Araştırmaları*, 10, 25-32.
- Çeltik, A. (2008). *Türkçede Boş Artgönderimin Söylem-Edimbilimsel İşlevleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, O. A. (2011). *Türkiye Türkçesinde Gerekliklik Kipliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çotuksöken, Y. (2011). *Yapı ve işlevlerine göre Türkiye Türkçesi'nin ekleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Demircan, Ö. (1990). *Yabancı-dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Demirel, M. V. (2018). *Türkçenin Kiplik Özelliklerinin Belirlenmesi ve Bunların Dil Bilgisi Öğretimine Yansıtılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Deniz, K. ve Çekici, Y. E. (2019a). Dil işlevleri açısından Çocuklar İçin Türkçe (ÇİT) ders kitabı. Y. Kırkgöz ve B. İşigüzel (Ed.), *Uluslararası Diller Kongresi Tam Metin Kitabı* içinde (194-208). Çanakkale: Rating Academy Yayınevi.
- Deniz, K. ve Çekici, Y. E. (2019b). Dil işlevleri açısından Türkçe öğreniyorum ders kitabı. *Turkish Studies*, 14 (6), 3043-3062.
- Deniz, K. ve Çekici, Y. E. (2019c). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi açısından toplu taşıma araçlarında dil işlevleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7 (4), 24-36.
- Deniz, K. ve Demir, E. (2019). İşlevlerine göre bağlaçları konu edinen araştırmalar. *Millî Eğitim Dergisi*, 48 (1), 903-915.
- Dik, S. C. (1997). *Theory of functional grammar*. Dordrecht: Foris Pubns USA.
- Doğan, G. (1994). Ama bağlacına edimbilimsel bir bakış. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 195-205.
- Eggins, S. (2004). *An introduction to systemic functional linguistics*. Londra: Pinter Publishers.
- Erguvanlı Taylan, E. (2018). Türkçede dilbilgisel kiplikte olasılık ve gereklilik. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 15 (2), 1-22.
- Esmer, E. (2009). Söylem belirleyicisi ki'nin işlevlerinin ezgi ile desteklenmesi. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (1), 01-16.
- Finocchiaro, M. & Brumfit C. (1983). *The functional-notional approach from theory to practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. *Bilig* (44), 89-110.
- Gökdayı, H. (2015). *Türkçede kalıp sözler*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Green, A. (2012). *Language functions revisited theoretical and empirical bases for language construct definition across the ability range*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Güler, H. I. ve Eröz-Tuğa, B. (2017). Sözlü Türkçe Derlemi ve Türkçe Ulusal Derleminde (u)lan'ın edimbilimsel bir incelemesi. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 14 (2), 37-60.
- Halliday, M. A. K. (1970). Language structure and language function. J. Lyons (Ed.). *New Horizons in Linguistics* in (pp. 140-165). Harmondsworth: Penguin.
- Halliday, M. A. K. (1971). Linguistic function and literary Style. S. Chatman (Ed.). *Literary Style: a Symposium* in (pp. 330-368). London: OUP.
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: the social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- Hirik, S. (2014). *Türkiye Türkçesinde Bilgi Kiplikleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Hirik, S. (2017). Gibi biçimbirimimin işlevsel dilbilgisi bakımından çok işlevli görünümü. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 53, 205-222.
- Hulstijn, J. H., Alderson, J. C. & Schoonen, R. (2010). Developmental stages in second-language acquisition and levels of second-language proficiency: Are there links between them?. I. Bartning, M. Martin, I. Vedder (Ed.). *Communicative*

- Proficiency and Linguistic Development: Intersections Between SLA and Language Testing Research* in (pp. 11-20). Eurosla.
- Hymes, D. (1972). On communicative competence. J. B. Pride and J. Holmes (Ed.). *Sociolinguistics* in (pp. 269-293). Harmondsworth: Penguin.
- İbe Akcan, P. (2008). Türkçede bir söylem ögesi olarak şimdinin ezgi görünümleri. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (2), 119-135.
- İşsever, S. (1995). *Türkçe Metinlerdeki Bağlantı Ögelerinin Metinbilim ve Kullanımbilim Açısından İşlevleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Jakobson, R. (1960). Linguistics and Poetics. T. Sebeok (Ed.). *Style in Language* in (pp. 350-377). Cambridge MA: M.I.T. Press.
- Kalfa, M. (2019a). *İşlevsel dil bilgisi*. İstanbul: YDS Publishing.
- Kalfa, M. (2019b). Yabancılar Türkçe öğretiminde “-mAk” ve “-mA” master eklerinin öğretimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7 (4), 1063-1076.
- Kalfa, M. (2020). Bulunma durumu ekinin zaman işlevlerinin yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanımı. *Türkiye’de Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24 (1), 223-230.
- Kalkan, U. (2006). *Türkiye Türkçesinde Hal (Durum) Kavramı ve Hal (Durum) Eklerinin İşlevleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, M. (2011). Avrupa dilleri öğretimi ortak çerçeve metni doğrultusunda Türkçe öğrenen yabancılar A1-A2 seviyesinde Türkçe öğretim programı örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 3 (3), 157-195.
- Karababa, C. ve Saltık, O. (2012). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde buyrum ve istek kipinin görünüm ve işlevleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (3), 179-190.
- Karaşin, H. (2008). Bağlaç görevinde kullanılan ya’nın anlamsal işlevleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(14), 215-227.
- Kılıç, V. (2002). *Dilin işlevleri ve iletişim*. Papatya Yayıncılık: İstanbul.
- Kılıç, V. (2007). Dilin işlevleri: metin eylem kuramı yaklaşımı. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 124-138.
- Kocaman, A. (1983). Dilin temel işlevleri. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 378, 342-347.
- Koç, N. (1996). *Yeni dilbilgisi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Kökçınar Kaya, E. (2017). Bir söylem belirleyicisi olarak ondan sonramın etkileşimsel anlatılardaki anlatıcı ve dinleyici odaklı işlevleri. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 14 (1), 35-60.
- Krashen, S. D. (1981). *Second language acquisition and second language learning*. London: Oxford University Press.
- Külebi, O. (1990). Türkçede ünlemlerin kullanımbilim (pragmatics) yönünden incelenmesi. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 10-35.
- Larsen-Freeman, D. (2003). *Techniques and principles in language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- MEB (2020). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programı*. MEB: Ankara.
- Ogden, C. K. & Richards, I. A. (1972). *Meaning of meaning*. New York: A Harvest Book.

- Onursal Ayırır, İ. (2020). Türkiye Türkçesinde kalıp sözler: nezaket kuramı açısından edimbilimsel bir değerlendirme. *Milli Folklor*, 126 (Yaz 2020), 86-98.
- Otan, D. (2010). *Türkçede İkna Söylemi: Sözbilimsel Soruların Söylem-Edimbilimsel İşlevleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oturakçı Orbay, N. (2020). *Türkiye Türkçesinde bağlaç işlevli birimler*. Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Özcan, G. ve Aksan, Y. (2017). Sözlü Türkçede evet'in görünüşleri: Sözlü Türkçe Derlemi'nden bulgular. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 14 (2), 15-35.
- Paker, T. (2017). Durum çalışması. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları* içinde (s. 119-134). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Polat, Y. (2010). *Yabancı Dil Öğretiminde Söz Edimleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Punch, K. F. (2011). *Sosyal araştırmalara giriş nicel ve nitel yaklaşımlar* (D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Sargın, M. (2010). *Türkçede Tanıtılma Belirticilerin İşlevleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saussure, F. D. (2001). *Genel dilbilim dersleri*. (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Searle, J. R. (2000). *Söz edimleri* (L. Aysever, Çev.). İstanbul: Ayrac Yayınevi.
- Searle, J. R. (2011). *Söylemek ve anlatmaya çalışmak* (L. Aysever, Çev.). İstanbul: Bilgesu Yayınları.
- Taylor, B. (1987). Teaching ESL: Incorporating a Communicative, Student-Centered Component. M. H. Long Ve J. C. Richards (Ed.). *Methodology in TESOL: A Book of Readings* in (pp. 45). Boston : Heinle & Heinle Publishers.
- Tiryakiol, S. ve Benzer, A. (2019). Türkçede -mA/-mAk yapılarının ikinci/yabancı dil pedagojisine göre betimlenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 44 (198), 255-271.
- TMV (2020). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programı*. İstanbul: Bayem Ajans Promosyon Medya Rek. Org. Matbaa ve Bilişim Hizmetleri.
- Türk, Ş. (2019). *Türkçede Yalvarma Kipliği ve İşaretleyicileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uçar, A. (2005). Söylem belirleyicisi olarak işte'nin ezgi örüntüleri. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2 (1), 35-50.
- Uçar, M. (2014). *Türkçede Emir Kipinin İşlevleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Usta, Ç. (2013). *Türkiye Türkçesinde Emir Kipliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uysal, B. (2009). *Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni Doğrultusunda Türkçe Öğretimi Programları ve Örnek Kitapların Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Üstünova, K. (2006). Ama'nın işlevleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (10), 79-92.
- Van Ek, J. A. (1975). *Systems development in adult language learning: the threshold level in a European Unit/credit system for modern language learning by adults*. Strasbourg: Council of Europe.

- Van Ek, J. A. & J. L. M. Trim (1990a). *Threshold 1990*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Ek, J. A. & J. L. M. Trim (1990b). *Waystage 1990*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Ek, J. A. & J. L. M. Trim (2001). *Vantage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilkins, D. A. (1973). *The linguistic and situational content of the common core in a unit/credit system*. Strasbourg: Council of Europe.
- Wittgenstein, L. (2010). *Felsefî soruşturmalar* (H. Barışcan, Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Yavuz, M. A. ve Şimşek, M. R. (2008). Yabancı dil öğretim yöntemlerinin eytişimsel incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (4), 47-64.
- Yaylı, D. ve Yaylı, D. (2014). Yabancı dil öğretimi yaklaşımları ve yöntemleri. D. Yaylı ve Y. Bayyurt (Ed.). *Yabancılar Türkçe Öğretimi Politika Yöntem ve Beceriler* içinde (s. 7-28). Ankara: Anı Yayıncılık.
- YEE (2018). *Yabancı dil olarak Türkçe ilk kazanımlar için başvuru rehberi*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Yelpaze, A. (2019). *Türkiye Türkçesinde Ünlemler ve İşlevleri (1995-2015)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldızlı, A. ve Doyuran, Z. (2018). Pragmatic Features of Tag Questions in Turkish. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 29 (2), 83-105.
- Yılmazoğlu, F. (2012). *Türkçede -miş Biçimbiriminin İşlevleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zeyrek, D. (1990). mış'ın masallardaki işlevi üzerine. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 79-84.